

QUE ESCAMPI EL SEU PERFUM!
(LA LLENGUA COM A JARDÍ DE DELÍCIES)
NARCÍS COMADIRA

Resum

Com endinsar-se en un «jardí de delícies». Així hauria de ser l'ensenyament de la llengua. No convertir-se en una obligació odiosa per als estudiants, sinó en un mitjà de coneixement d'un mateix i del món. Com més coneguem la llengua, més profunditat, subtilitat i plenitud atorgarem al fet de viure. El vehicle més idoni per entrar al «meravellós jardí de la llengua», per aprendre'n i gaudir-ne, és la lectura, sobretot dels clàssics: March, Verdaguer, Carner, Sagarra, Foix, Pla, Vinyoli, Ferrater...

Paraules clau: llengua catalana, literatura catalana, clàssics, ensenyament de la llengua, identitat catalana.

Abstract

Teaching a language should be like leading your students into a garden of delights. Far from feeling like an onerous obligation, discovering your own language should be a way to learn about yourself and the world around you. A deeper knowledge of language makes the act of living a richer, fuller and yet more subtle experience. And the ideal vehicle to enter the “wonderful garden of language” is reading, in particular the classic works by authors such as March, Verdaguer, Carner, Sagarra, Foix, Pla, Vinyoli and Ferrater.

Keywords: Catalan language Catalan literature, classics, language instruction, Catalan identity.

Quan em van demanar un títol per aquesta meva lliçó d'avui, jo estava immers en la traducció del *Càntic dels Càntics*. I justament, un dels versos d'aquest poema eròtic, «que escampi el seu perfum!», em va semblar del tot adient al tema que volia tractar. És clar que en el poema atribuït a Salomó, el jardí de què es parlava era un altre, no era la llengua, però aquest vers del *Càntic* se'm va presentar lligat, en la meva memòria (per una d'aquelles estranyes maniobres que a vegades

fa la memòria), a un text del poeta francès Charles Péguy (1873-1914), un fragment del seu assaig *L'argent*. Péguy hi rememora la seva infantesa i hi fa un elogi de l'escola francesa del seu temps, i, sobretot, dels mestres d'aquella escola. Hi explica que, quan va acabar la primària i estava a punt d'entrar en una escola d'això que ara en diríem formació professional, el seu mestre, M. Naudy, el va agafar, com aquell qui diu per la pell del coll (la imatge és seva) i el va treure del destí de la seva classe social, amb una de les beques municipals d'estudis. Cal recordar aquí que Péguy era un nen humil, orfe de pare i amb una mare cadiraire i una àvia analfabeta que, segons ell, li va ensenyar la llengua francesa. Però el nen tenia talent per la llengua i el mestre ho va saber veure.

«Cal que faci llatí va dir (M. Naudy): són les mateixes poderoses paraules que avui ressonen altra vegada victoriosament a França després d'alguns anys (i que, dic jo, haurien de ressonar també ara aquí). Allò que va ser per mi entrar en aquell curs de *sixième*, per Pasqua, la sorpresa, la novetat davant del *rosa, rosae*, l'obertura a tot un món, del tot diferent, de tot un món nou, vet aquí el que caldria dir, però vet aquí que m'arrossegaria dins de la tendresa. El gramàtic que per primera vegada obre la gramàtica llatina, a la declinació *rosa, rosae*, no ha sabut mai damunt de quins parterres de flors obria l'ànima de l'infant.» (OC. *Prose*, III, p. 817)

Parterres de flors! La imatge de la gramàtica com a jardí, segur que li va venir donada a Péguy pel *rosa, rosae*, però és una imatge preciosa. Introduir els nois i noies en un jardí meravellós, això hauria de ser l'ensenyament de la llengua. Introduir-los en la llengua com en un jardí de delícies, i, per ajudar-hi, com a reclam, fer que aquest jardí escampi el seu perfum.

A vegades tinc la sensació que la llengua s'ha convertit en una obligació odiosa per als nens i nenes, per als nois i noies, i això vol dir que ha perdut tota atracció com a instrument de coneixement d'un mateix i del món, ha perdut l'encant d'un jardí de meravelles i s'ha convertit en una rude presó humida i sòrdida. Que l'ensenyament de la llengua sigui una tortura és una catàstrofe de conseqüències terribles. És abocar la joventut, el país, a la pèrdua de totes les seves mil·lors possibilitats, en definitiva, a la seva destrucció.

Ja sé que la massificació de les escoles i la fascinació per la imatge en el nostre món contemporani no van pas a favor d'aquest ensenyament i també sé que la llengua mateixa, la seva qualitat de jardí esplendorós, capaç d'escampar el seu perfum, dorm embardissada en multitud de textos dubtosos: en els mitjans de comunicació, en els discursos dels polítics, fins i tot en això que en diem la literatura. I en la literatura premiada! I els mateixos mestres, molts d'ells abocats a una educació desil·lusionada, poden caure en la temptació del simple funcionariat. Poden no tenir, i de fet molts no el tenen, aquest esperit fundador de què també parla Péguy que tenien els seus mestres. Fundador de què? Simplement fundador del futur. Cal ensenyar la llengua no pas com una càrrega sinó com una aventura meravellosa, un endinsar-se en aquest jardí de delícies que és. Com una penyora inigualable de futur.

La llengua ens constitueix, i com millor coneguem la llengua millor podrem pensar. No hi ha pensament sense una traducció lingüística, no hi ha pensament sense una concreció lingüística. Allò que no es pot acotar en termes de llengua no es pensa. Poden ser sensacions, intuïcions, vaguetats concretes, però no és pensament fèrtil i transmissible. Per això la mediocritat del nostre món contemporani és tan profunda: prové de la reducció del coneixement de la llengua. Sense la llengua no podem definir, no podem precisar, no podem establir vincles i nexes, no podem poblar el nostre pensament de subtilitat. Ara tot és barroer, perquè cada dia s'abandona més el coneixement de la llengua. Ara tot és superficial, perquè cada dia s'abandona més el treball de la llengua. Ara tot és aproximat perquè cada dia és menys considerat el coneixement de la llengua.

Hi ha les paraules, és clar, el lèxic. Sembla que com més paraules es coneixen, millor es domina la llengua. Sembla que saber català, concretem ja de quina llengua estem parlant, és emprar el mot escipient. No seré pas jo qui negui la importància del lèxic. Les paraules designen la realitat i la realitat és el fonament del nostre pensament. Però hi ha una cosa tan o més important que les paraules. Vaig llegir en algun lloc que ara no recordo (Bloom, Steiner?), i espero que m'ho perdonaran, que Shakespeare va fer servir més de vint mil paraules diferents, però que Racine només en va fer servir dues mil. La mera-

vella constructiva intel·lectual de Racine es fonamenta, més que en les paraules, en una altra cosa. En la relació entre aquestes paraules: en la sintaxi. És la sintaxi la que treu el suc de les paraules, la que les esprem fins a fer-ne rierols d'emoció. Ensenyar la llengua és ensenyar aquesta emoció, és ensenyar els instruments per captar aquesta emoció, sense oblidar-la mai. I això vol dir que no hem de dissociar mai la llengua de la vida. Nosaltres som llengua. I com més la coneixem, com millor la coneixem, més som. Jo crec que cal ensenyar la llengua deixant clar abans que cap altra cosa que la llengua és allò que ens configura. Allò que ens fa ser.

Però als nostres joves els importa més tenir que no pas ser. I aquesta és una de les dificultats actuals de l'ensenyament de la llengua. El coneixement de la llengua, la precisió en el seu ús, el domini de les seves possibilitats, ha perdut el prestigi social. Ara l'atracció màxima dels joves són els diners i la fama. I, és clar, els màxims exponents d'això són aquests xicotots futbolistes que no saben articular una frase de relatiu i que, quan parlen, només diuen banalitats.

Una altra dificultat actual de l'ensenyament de la llengua prové del seu caràcter signic. La llengua és signica, no és figurativa. I el món actual és visual, figuratiu. Defuig l'abstracció. I defuig la discursivitat. I la llengua és discursiva. La fragmentació, el *zapping*, trenca la linealitat discursiva de la llengua. La relació lingüística amb la realitat ha quedat suprimida, només hi ha una relació imatjada amb la realitat, per això la llengua es fa estranya i difícil. La majoria dels nostres joves és incapaç de seguir un discurs llarg amb causes i conseqüències, amb excursos i ramificacions, amb matisos mentals i significats simbòlics. Les figures del llenguatge s'han evaporat. Les al·legories, les metàfores, les metonímies s'han tornat faramalla buida, insondable i molesta. La civilització de la imatge destrueix les estructures signiques i ens retorna a l'arcaica estructura figural. Com podem ensenyar la llengua, com podem presentar-la d'una manera atractiva, com podem ser convincents en exposar la seva radical necessitat? He de dir que no ho sé. Que em sembla que tot, en el món d'avui, hi va a la contra.

Però crec que no podem renunciar a l'ideal màxim, el que presenta la llengua en la seva esplèndida plenitud. Vull dir que no podem renunciar d'entrada a mostrar amb tota la seva grandesa la llengua que

ensenyem. Rebaixar, facilitar, simplificar, acostar-la al màxim a la llengua castellana, és fer-li un flac favor. Mostrem-la en el seu esplendor, intentem insistir en la felicitat del seu domini. Que el jardí de la llengua escampi el seu perfum!

Les llengües van començar d'una manera rudimentària, tots ho sabem. Un balbuceig fònic merament comunicatiu. Però eren volàtils, eren errívols. Es van haver de fixar. Primer amb la memòria. D'aquí els llargs poemes narratius que vagaven pels pobles i que per assegurar aquesta fixació i transmissibilitat van començar a enjardinar, diguem-ho així, un conjunt de mots i d'expressions. «L'aurora de dits rosats», «enmig de les ones vinoses», «li digué paraules alades», «el sol, el fill de l'Altura», etc., eren clixés sofisticats d'intel·lecció i de fixació. Però tot això era massa subjecte a la variació. Depenia massa dels fluxos vagues de l'oralitat. El veritable jardí de la llengua comença amb l'escriptura. La llengua escrita ha revelat allò que és la llengua. La consciència de la llengua la dona l'escriptura. La llengua escrita és el veritable jardí. La llengua oral és selvàtica. La llengua oral és natural. La llengua escrita és cultural.

Per entrar al meravellós jardí de la llengua només hi ha un vehicle: la lectura. Però cal aprendre a conduir aquest vehicle. I això es fa amb l'estudi de la gramàtica i amb els exercicis en les pistes dels diccionaris. Però no cal que aquest aprenentatge de conducció sigui previ. Cal atrevir-se aviat a entrar al jardí pròpiament dit: les obres d'art literari. I això, aquí, entès en un sentit amplíssim. Vull dir que sí, que la poesia és, sens dubte, la més esplèndida espècie botànica d'aquest jardí, que el teatre, la novel·la, la narrativa en general, les memòries, les autobiografies i les biografies, les correspondències, tot això constitueix la meravella del jardí de la llengua. Però també crec que formen part d'aquest jardí els textos d'història, els tractats de filosofia, les compilacions del dret, els llibres d'enginyeria, els de geologia, els d'ornitologia i de botànica... Els receptaris de cuina. Mentre siguin escrits amb una llengua clara i racional, mentre siguin precisos. I és clar, les grans traduccions: *L'odissea*, de Carles Riba, *La divina comèdia*, de Josep M. de Sagarra, per posar només dos exemples. A vegades es troba més plaer en la descripció del plomatge d'un ocell en un llibre de camp, posem per cas, que en un poema fluix i vague. Tot forma part del jar-

dí de la llengua. Tot allò que n'és digne, és clar. Tot allò que està escrit en una llengua precisa i genuïna, eficaç per als seus objectius. Ensenyar la llengua és ensenyar tot això. I és clar, per desvetllar l'interès per tot això, per desvelar les bel·leses de la llengua, de les paraules exactes, d'una coma ben posada, d'un adjectiu que obre horitzons de comprensió, calen mestres que sàpiguen veure-ho i que tinguin aquell esperit fundacional de què parlava Péguy.

Que escampi el seu perfum! Busquem-lo, aquest perfum.

Busquem el perfum de clau i d'espècies medievals, de comí i de coriandre i mata i estepa, de sal i de iode al nostre escriptor fundador, Ramon Llull, lo foll Ramon, origen i font inexhaustible de la nostra llengua, divers i dispers, enamorat i entusiasta, Amic i Amat, Amic de l'Amat i Amat de l'Amic, que va saber escriure com l'Amic, que va saber escriure les paraules de l'Amat, els impulsos de l'Amic, les solituds de l'Amat. Ell és tota una literatura, ell sol és un jardí d'olors.

Busquem-lo aquest perfum en l'obra obsessiva d'Ausiàs March, en el seu desig i en els seus remordiments, busquem l'olor que fa de bosc i mata baixa, de garriga, de farigola i donzell amarg. De suor de cavalls, olor de lladrucs de gossos, de plomatge de falcons. Olor del cuir de les selles. De la roba interior perfumada amb oli de gessamí de les seves amants, de l'oli que crema als llantions de la nit, de cera i d'esperma sec. De lliris i de cards. De vent tramuntanal i de vent grec. De neguit, de basarda, de generositat i de penediment.

Busquem-lo, aquest perfum, en els versos perfectes de Verdaguer, en la propietat dels seus mots, en la seva ambició d'escriptor. Busquem l'olor de satalia i d'assutzena de la neu dels grans horitzons pirinencs. L'olor de la carrossa de Flordeneu i la dels jardins de Salomó, als afores de Jerusalem. Busquem el perfum espiritual en l'esplendor de la seva misèria, en la seva absoluta desolació. Busquem l'olor de la pols on com un cuc es rabeja. L'olor del vellut tatxonat de pedreria de la volta del cel. L'olor de la tinta d'estels amb què vol escriure els versos. Ell, el nostre segon origen, la font renovellada. D'ell brolla tot el que ara som.

Busquem-lo aquest perfum en el regal impagable de Carner, en la plenitud de la seva forma exacta, en la seva maternal condícia de pomes i de mel. Carner fa olor de sopeta humil de menta, de fulles de

figuera i de préssecs mollaços i de raïm moscat. Busquem el perfum de la seva pietat insubornable, pietat subtil amagada en una fulla que encara no cau, en la fugacitat de la florida de les pomeres i les acàcies. Busquem la seva olor de terra llaurada, la de la plana ben escrita de versos paral·lels, la seva olor de bressol, d'escadús de fum de pipa, d'orenga, de pi i de ginesta. La seva olor de pluja que gorgola pels cent becs de les catedrals de França. Però també l'olor d'inquietud de boires desiguals, de desert, de desig. De nit sense termes ni afegidura. Però olor de lleialtat, més enllà del dia envilit. Olor que ens arriba d'aquelles seves galeries del record profund...

Busquem-lo aquest perfum en els versos sagaços de Sagarra, versos que escampen olor d'espígol tendre, de molsa i d'arboç, de maria-lluïsa. Resseguim-hi l'olor ausiasmarquiana en *El mal caçador* o en *El comte Arnau*. Busquem-hi l'olor de les vinyes, verdes vora el mar, i la fortor aspra del mariner Luard. Deixem-nos perfumar per les pólvores lluminoses de la pirotècnia de la seva llengua suggestiva. Que ens porti a la Polinèsia per sentir-hi aquell perfum oliós de pell de mulata. Aquella olor de quitrà i de rom. I ja tornats a casa, aquella olor d'all i salobre, aquella olor de gardènia, de cigarretes rosses i de cigars havans, de Picon i cocaïna.

Busquem la bona olor de la llengua de Foix, olor d'obrador de pastisseria, de crema cremada, de pinyonats i de crespells. Olor de polsim de galions i de blats madurs, olor de fontanes de murta i de benzina i de llapis de llavis. De poniol i de bruc. Olor dels poetes medievals revisitats, olor d'avantguarda i de revistes velles. Olor de plom fos i de tinta d'impremta. Foix, orfebre de la llengua, constructor d'artilugis inoblidables, subtils i entranyables, plens d'imatges esclatants i de púdiques veladures.

Acostem-nos al mas de Llofriú. Allà ens espera Josep Pla. La seva prosa exacta, la seva visió exacta. Allà, amb el Montgrí de color d'espígol al fons, tastarem, sense adonar-nos-en, el vi terral de la llengua més genuïna. Tot ens semblarà tan natural! Allà aprendrem a mirar amb tendresa el paisatge del país i a no excedir-nos en sentimentalismes. Allà aprendrem que un escriptor no surt del no-res. Allà descobrirem que al fons de la prosa més catalana hi ha presències ocultes de grans escriptors forasters que ajuden a configurar-la. Allà se'ns dirà

que, en literatura, es pot fer tot, a condició de manejar una gramàtica d'acer.

Acostem-nos sense por a Joan Vinyoli, al seu pacient creixement, a la seva desolació ponentina. Encara que hi cridin les fulles en els arbres i que un vol de grius esquinci el capaltard i la muntanya. Ell ens acollirà, hospitalari, ens farà veure el riu encès que es precipita al mar, el seu domini màgic, el seu regne sublunar. Tant més veurà clarors el pensament com més gosi mirar en l'obscuritat. Sovintegem Vinyoli: el premi és la saviesa.

Fem-nos amics de Ferrater, de la seva intel·ligència, de la seva insubornable voluntat de fer una literatura universal. A Ferrater hi perdrem els tics de país. Aprendre a gosar poder escapar-nos de les mediocritats congènites a la nostra literatura. Aprendre que una bona literatura es fonamenta en una llengua estudiada, sabuda, enriquida amb hores de reflexió i de cacera subtil de diccionari en diccionari, de gramàtica en gramàtica, aprendrem a beure els destil·lats més purs de la quotidianitat, ens farem forts amb els seus deficiències morals. Ens farem savis amb la seva ironia i la seva tendresa. Amb ell sabrem que hi haurà algú amb nosaltres, al fons del pou de la por, que ens farà companyia.

Aquests són uns exemples. Però jo crec que aquests són els grans exemples per aprendre-hi llengua, per aprendre-hi a escriure. I aquí m'agradaria dir que no hem de tenir por d'enfrontar d'entrada els nostres nens i nenes, els nostres nois i noies, amb els escriptors més grans. No posem mai com a exemple un vers dolent o mediocre, un fragment de prosa irrellevant o banal. És un menyspreu per la llengua que ensenyem i per les capacitats dels alumnes. És un acte de desconfiança fonamental. I és un flac favor que els fem de cara al futur, al seu futur personal i al nostre futur com a país i com a cultura.

Pensem que la llengua desvetlla lligams sentimentals i els configura. Pensem que la llengua desvela realitats ocultes que han de ser constitutives de la personalitat dels alumnes i de la del país futur que volem construir. Sense una llengua forta, clara, precisa, ben apresada, estimada, dúctil, fèrtil, capaç de reproduir-se genuïnament, capaç dels pensaments més alts i més ambiciosos, el nou país que volem fer no té el més mínim interès. I no s'hi val a dir: ja ho arreglarem més endavant.

No, els fonaments de la llengua del futur s'han de posar des d'ara. I per això cal que els mestres, els professors, els catedràtics i els escriptors d'ara tinguin clara aquesta necessitat. No s'han d'aturar en l'estudi, no han de cedir a la facilitat. No ens hem d'aturar en l'estudi, no hem de cedir a la facilitat. Hem d'alimentar contínuament la nostra ambició i hem de transmetre aquesta ambició als nostres alumnes i als nostres lectors. És una feinada, ho sé. Però, sense això, Catalunya serà sempre una realitat d'estar per casa, poca cosa. I això no ens hauria d'interessar, no ho hauríem de voler de cap de les maneres els que tenim una certa responsabilitat en la matèria. Un país sobirà i independent, amb una cultura mediocre, de poca volada, amb una llengua tèrbola i imprecisa, no l'hauríem de voler mai, perquè no tindria cap interès.

Hi ha un poema de Carner que em servirà per fer les meves darres consideracions. Es tracta de «Si cal que encara et vegi», publicat primer a *Llunyania* (1952) i, després, a la secció «Absència», de *Poesia* (1957).

Si cal que encara et vegi, lloc meu i fe primera,
que sigui un dia de tardor i a seny d'estels,
i el llaurador fet ombra hagi deixat enrere
la plana ben escrita de versos paral·lels.

I en l'agombol del vespre, que alguna veu molt pura
desgrani la tonada que el meu bressol oí,
abans que, sense termes i sense afegidura,
no em negui les parpelles la nit d'on vaig eixir.

Es tracta d'un poema publicat per Carner quan ja tenia seixanta-vuit anys, és a dir, és un poema del Carner gran, quan viu a l'exili de Brussel·les i s'enyora de Catalunya i els defensors rancis de la pàtria no el deixen tornar, perquè, a l'exili, Carner és un símbol. I per segons quina mena de gent els símbols són primer que les persones.

El poema comença amb un «Si cal que encara et vegi... », i no amb un «M'agradaria veure't... », que seria molt més obvi. Carner es refrena el desig i ho deixa gairebé a les mans de l'atzar, i el que és bonic és que

aquest atzar el posi en la necessitat. «Si cal...» Però no vull pas fer una lectura d'aquest poema, sinó servir-me'n. Carner parla de Catalunya com a «lloc meu i fe primera». El país físic i el país moral, la pàtria. I vivint en l'etapa tardoral de la seva vida, voldria que el retorn fos «en un dia de tardor i a seny d'estels», és a dir, en un vespre ja completament estelat d'un dia de tardor, i llavors fa aquest salt preciós en què parla del «llaurador fet ombra», és a dir, de fet, d'ell mateix, que camina ja cap a les ombres. I havent deixat el llaurador la terra ben llaurada per a una nova futura naixó, ell, el poeta, també ha deixat la plana ben escrita de versos paral·lels. Aquesta imatge preciosa, de ressonàncies clàssiques, identifica el poeta amb el pagès. «Si cal que encara et vegi», que jo sigui reconegut com el poeta que sóc. Però ara Carner veu ja el seu final, i en aquest agombol del vespre, en el lloc seu i en la seva fe primera, el que desitja és sentir altra vegada la seva llengua, desgranada per una veu molt pura. Si a Maragall la veu d'una noia pura podia salvar el comte Arnau, Carner només la vol, aquesta veu, perquè «desgrani la tonada». És curiós aquest singular, perquè segur que la senyora Puig-oriol en cantava moltes, de tonades, prop del bressol. Per què aquest singular? Jo crec que, en el fons, Carner es refereix a la llengua. Apresa des del bressol, en el lloc seu, constitueix la veritable fe primera. Aquest sentir desgranar la tonada, vol dir veure aquell lloc on aquesta tonada és parlada habitualment i és capaç de créixer en els versos paral·lels de la plana ben escrita. I qui diu plana, diu país. I tot això, tot aquest desig, abans que la nit il·limitada, sense termes i sense afegidura, no se l'endugui per sempre. La nit de l'ésser, d'on venim i on anem.

Poema meravellós, perfecte de forma i de contingut, si és que podem separar aquestes dues coses, perfectament travats, carregats de sentit i d'emoció.

La llengua, lligada a un lloc i a una fe primera, comuna, d'uns parlants, és la constitutiva del sentit de pàtria. És el primer i més important dels mites d'incumbència, com diria Dolors Oller, d'una comunitat.

Com es pot aconseguir, però, que la llengua sigui un mite d'incumbència en un país com el nostre en què molts i molts dels seus habitants no l'han sentida desgranar prop del bressol? És difícil, ja ho sé. I cal temps. Però hem de saber on volem anar.

Per sort, una llengua té un fort component sentimental. No és un simple instrument. Cal aprofitar aquesta virtut de la llengua, com diria també Carner, per crear aquesta estranya energia. I si bé la substitució *a posteriori* per una altra de la llengua del bressol és impossible, hem de carregar la llengua catalana d'energia sentimental suficient perquè acabi sent no substitutiva de la tonada del bressol, però sí capaç de promoure gairebé tanta emoció.

Josep M. Nadal, catedràtic d'Història de la Llengua a la Universitat de Girona, en un article escrit per a una revista mexicana escriu:

«A menudo me pregunto por qué los humanos vivimos las lenguas con tanta pasión. Yo, que escribo este texto y usted, que lo lee, tenemos una relación emocional con nuestra lengua, la mía y la suya. Y, para bien o para mal, la sufrimos. ¿De dónde ha surgido este interés que para muchos de mis colegas no es más que una rareza impertinente que, en todo caso, no deberían estudiar los filólogos? Creo que del convencimiento de la fatalidad de las lenguas, hecho que las dota de una alta carga emocional. Estoy convencido de que si me ha interesado tanto estudiar la relación entre las lenguas y los sentimientos (o las emociones) de sus habitantes es porque creo que es imprescindible para entender de qué manera se vinculan con su lengua y, en consecuencia, cómo la “sienten” y cómo les condiciona este sentimiento. Pero también, y seguramente eso es lo más importante, porque este contenido emocional forma parte de la propia esencia de las lenguas. En todo caso condiciona las prácticas lingüísticas.»

J. M. NADAL, «Nuestra última esperanza. ¿Por qué los monos que cocinan se apasionan por las lenguas?».

O sigui que, per ensenyar la llengua catalana, hem d'aprofitar el seu enorme contingut emocional. La llengua és la pedra de toc de la pertinença al grup. Per tant, hem de fer atractiva aquesta pertinença. I si per a molts la llengua catalana no serà mai constitutiva de la «fe primera» (el lloc sí que el compartim), potser arribarà a ser una profunda «fe segona», suficient, crec, per a la coherència i consistència del grup.

Si tots els nois i noies estudiessin llatí (ja sé que em moc gairebé en el reialme de la utopia) com celebrava Péguy, seria més fàcil fer-los

entendre que la llengua nostra i la seva (parlo dels que parlen castellà) provenen del mateix tronc. Així el llatí, a part d'articular-los el cervell, seria un fonament sòlid d'implicació emocional, facilitaria que la llengua catalana apresada, que per a uns és la pròpia i per als altres és l'altra, es convertís en un mite d'incumbència compartit.

He dit que calia que la llengua escampés el seu perfum, i he intentat convèncer-los que aquest perfum es trobava bàsicament en la literatura. Ara voldria afegir, ja per acabar, que un instrument notable per aconseguir aquesta implicació emocional amb la llengua de què parlava fa un moment és el de la memorització. Aprendre textos de memòria és imbricar la literatura, la llengua en el seu màxim esplendor, en les ments i els cors dels que els aprenen. Diem «aprendre de cor», per dir «de memòria». És així. I si en l'època dels dipòsits portàtils de la literatura universal pot semblar una ximpleria defensar l'aprendre un text de memòria, no crec pas que ho sigui. Aprenent-lo de memòria, aquest text passa a formar part del nostre pensament i el configura. Un text que aprenem de memòria, de cor, s'infiltra en el nostre arsenal de llenguatge, les seves formes n'enriqueixen les formes, els seus continguts ho fan amb la nostra consciència. Els seus ritmes marquen els ritmes del nostre pensament. La seva càrrega emocional somou el territori de les nostres emocions. La llengua acaba implicada en el que pensem, en el que sentim, en el que som.

Sé que m'he mogut en un terreny pràcticament utòpic, lluny de les aules que sobreixen de criatures apilonades i atònites, d'adolescents analfabets, molts d'ells fills de famílies desestructurades i culturalment indiferents, però són el nostre futur, el futur del lloc i de la fe primera, de la segona o de la que sigui, però de la fe en una comunitat que hauríem d'evitar que es fracturés i es dispersés. I la llengua, la tonada del poema de Carner, és, em sembla, el més poderós dels mites d'incumbència i el fonament de tots els altres.

Res més i moltes gràcies.